

Μετὰ τὸ τέλος τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας, προσελθὼν ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν συγγενῶν του κατησπάσατο τὸν νεκρὸν, καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῆς ἀκολουθίας του.

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΥ

ΥΠΟ
ΛΕΩΝΙΔΑ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗ

Δύσκολον εἶναι ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀλεξάνδρου Κουμουνδούρου ὁ προσήκων καὶ ἀληθὴς ἔπαινος, ἀφοῦ πάντες σχεδὸν οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ αὐτοῦ ἀντίπαλοι προσπέζουν. Ἐκεῖνοι μόνον οἱ ἐπὶ μακρὰ ἐτη πολεμήσαντες αὐτὸν καὶ πολεμηθέντες ὑπ’ αὐτοῦ, ἐκεῖνοι μόνον οἱ πολλὰ πονήσαντες καὶ καθόντες κατ’ αὐτοῦ ἥ μετ’ αὐτοῦ ἐν ἀκαταπαύστοις πολιτικοῖς ἀγῶσι θὰ ἡδύναντο σήμερον ἐπὶ τοῦ τάφου, ἀξιοπιστότερον παντὸς ἄλλου, νὰ εἴπωσιν ἡμῖν πόσον φοβερὸς ἀντίπαλος καὶ πόσον γενναιόφρων νικητὴς ὑπῆρξεν ὁ προσφιλὴς αὐτὸς ἔχθρος των. "Αν ζῶντες ἐδυσφόρουν πολλάκις ἐν τῇ δργῇ τῆς πάλης κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ ταῖς συχναῖς αὐτοῦ νίκαις ἢ ταῖς δεξιαις ἀμύναις ἀνωμολόγουν ὅμως αὐτοῦ καὶ τῆς διανοίας τὴν δύναμιν καὶ τῆς καρδίας τὴν εὐγένειαν καὶ δὲν θὰ εἴχον σήμερον ἀνάγκην τῆς παρηγορίας τοῦ τάφου ἢ τοῦ ἐπιβάλλοντος παγκοίνου πένθους τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, δύος ἐπαινέσωσιν αὐτόν. "Ο Ἀλεξανδρὸς Κουμουνδούρος περισσότερον τῶν ἄλλων εὐτυχίσας ἐν τῇ πάλῃ καὶ μαχρότερον αὐτῶν ἀπολαύσας τοῦ βραβείου τῶν ἀγῶνων, εἴπετο καὶ σφρορτέρων νὰ τύχῃ ἐν τῷ βίῳ ἐπιθέσεων. Κλεισθέντος ἥδη ἐσαεὶ δἰ αὐτὸν τοῦ σταδίου καὶ τῆς ἱστορίας κοινούσκης τὰς πράξεις ἀντὶ κριτῶν ἀντιπάλων, σιγῶσιν ὁ θυμὸς καὶ τὸ συμφέρον, καὶ ὁ πολιτικὸς ἀνήρ καὶ αἱ πράξεις αὐτοῦ διαφαίνονται καθαρώτεραι.

"Ο Ἀλεξανδρὸς Κουμουνδούρος ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἐπλήρωσε κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσατίαν τὴν κυβερνητικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ἔνεκα δὲ τούτου εἰδὲν ἐνώπιόν του τοὺς περισσοτέρους καὶ δεινοτέρους ἔχθρους. Ἀλλ’ ἀν τούτους σχεδὸν πάντοτε διέσχισεν ἢ ἀπεμάκρυνεν, οὔτε εἰς τὴν τύχην τούτο δρείλεσται, οὔτε εἰς τὸν ἀντιπάλων αὐτοῦ τὴν ραθυμίαν, ἀλλ’ εἰς τὴν θαυμασίως ἀρμονικὴν πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ τὰς ἀνάγκας φύσιν αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἀναλλοίωτον διατήρησιν καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ζωῇ τοῦ αὐτοῦ ἀπαραμίλλου ἐν τοῖς συγγρόνοις αὐτοῦ ἥθεσι κοινωνικοῦ ἀγθρώπου. Διὰ τῆς πρώτης, ὑπέρτερος γενόμενος τῶν τετραμένων ἔξεων, εἰργάσθη νὰ ἴκανοποιήσῃ τὰς νέας τάσεις τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν πρόσδον, διὰ δὲ τῆς δευτέρας εὐλακυσας καὶ συνεκράτησης τὴν δύναμιν τῶν ἀδυναμιῶν καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ πολιτευομένου κόσμου. Διὰ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πρόσδον ἐδικαιολόγησε τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν κομματικὸν βίον, καὶ διὰ τούτου εἰργάσθη νὰ ὑπερτερήσῃ ἐκεῖνην ὃσον ἥδυνάθη. Μετὰ τοῦ Ἀλεξανδρού Κουμουνδούρου ἥρετο πνεῦμα νεωτεριστικὸν, πρὶν ἀκόμη ἢ μεταπολιτευσὶς τοῦ 1862 ἀγοῖξῃ ἐλεύθερον τὸ στάδιον πρὸς τὰς μεταρρυθμίσεις, καὶ πρὶν ἢ μεγαλειτέρα διάχυσις φώτων γενικεῖσθαι αὐτᾶς ἐν τῷ τόπῳ. Μετὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ 1862 ἀνεζήτησε πανταχόθεν νέας ἰδέας, ἀνεπέτασε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ πρὸς τὰς προσδευτικὰς γνώμας καὶ ἔχρησι-

μοποίησε τὴν μακρὰν αὐτοῦ διοίκησιν ὑπὲρ πολλῶν βελτιώσεων. Ἀλλ’ ἐν Ἑλλάδι δυσκολώτατον τῷ πολιτευομένῳ νὰ πράξῃ δ.τι ἀν θέλη, ἢ δ.τι ὑπόσχεται, πολὺ δ’ ὅλη γωτερὸν δ.τι ὁ τόπος ποθεῖ. Ἐν τῇ ἀνησύχῳ ἐλληνικῇ κοινωνίᾳ τοῦτο δὲν εἶναι μέγα τι κακόν, τὸ μέγα κακόν εἶναι νὰ παρασύρωμεν τὸ ἔθνος ὑποσχόμενοι ὅσα ἀδυνατοῦμεν ἢ ὅσα κακῶς γινώσκομεν νὰ πράξωμεν. Ἐπὶ πολλοὺς ἀκόμη χρόνους εἰμεθα καταδεδικασμένοι νὰ ἀνεχώμεθα πολλὰ κακά, ἢ δὲ ἀμυνα ἔσται τις μὴ αὐξάνων τὰ κακὰ θὰ πράξῃ τὸ περισσότερον ἀλλὰ ἀληθῶς καλὸν τῇ πατρίδι. Τὸ πέρας τούτου, σήμερον τούλαχιστον, εἶναι σημαία χιμαρικὴ διὰ κοινοθύλευτικὰ συμφέροντα.

"Ο Ἀλεξανδρὸς Κουμουνδούρος πεπεισμένος, δτι ἡ Ἑλλάς δὲν ἡδύνατο νὰ κυβερνηθῇ ἢ δι’ ἐλευθέρων ἀντιπροσωπευτικῶν θεσμῶν εἰργάσθη ὑπὲρ τῶν ἐκλογικῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθέρας λειτουργίας τοῦ Κοινοβουλίου, ἐπράξει δὲ ταῦτα τόσῳ εἰλικρινέστερον ὅσῳ πεπλασμένος ἐξ φύσεως ἦτο ἵνα συγκρατῇ καὶ ὅδηγῃ μεγάλα ἔθνικά κόμματα. Τοῦτο ὑπὲρ πᾶν ἀλλο ὕφειλεν εἰς τῶν τρόπων αὐτοῦ τὴν εὐπλαστον χάριν, εἰς τὴν εὐναυμψίαν τῆς διανοίας, εἰς τὴν εθθύτητα τῆς καρδίας εἰς τὴν ἀμετάτρεπτον ἴσορροπίαν τῆς ψυχῆς καὶ ἐν ταῖς εὐτυχίαις καὶ ἐν ταῖς ἀτυχίαις τοῦ πολιτικοῦ βίου, εἰς τὸ συμβιβαστικὸν αὐτοῦ πνεῦμα. Καὶ δι’ ὀλίγων πύχαριστει καὶ τὰ πάντα ἀρνούμενος δὲν δυσηρέστει. Προετίμα νὰ ὑποχωρῇ, ν’ ἀδιαφορῇ, νὰ συμβιβάζηται, ὅπως ταχέως προχωρήσῃ ἐπὶ τὰ πρόσω, παρὰ νὰ ὑστερήσῃ ἐμμένων δπως κερδίσῃ περισσότερα ἡ καλλίτερα.

"Ο αὐτὸς χαρακτήρος προσομοίων εἴπετο νὰ θελήσῃ καὶ ἔξωτερικὴν τῆς Ἑλλάδος πολιτικήν. Πνεῦμα συμπράξεως μετὰ τῶν ἀλλων κριτικικῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, πνεῦμα συμβιβασμοῦ μετὰ τῶν Μεγάλων τῆς Εὐρώπης Δυνάμεων, πνεῦμα προσαρμογῆς πρὸς τὰς δυνάμεις καὶ τὰ συμφέροντα τῆς χώρας ἐνέπνεε τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ. Τόλμην εἰς τὸ διεγείρειν ἔξωτερικὰ ζητήματα δπως ὕφεληθῇ ἡ Ἑλλάς, ἀτολμία εἰς τὸ ν’ ἀπολέσῃ αὕτη τὰ δλιγάτερα ριψοκινδυνεύουσα ὑπὲρ περισσοτέρων, ὑπῆρξε τὸ αἰσθημα τῆς πλήρους πατριωτισμοῦ καρδίας του, τῆς πλήρους ἀνησυχίας, ἀλλὰ καὶ πλήρους ἐλπίδων ὑπὲρ μεγαλύνσεως τῆς Ἑλλάδος.

"Τὸ ἡ τὰρ ἡ ἐπὶ τὰρ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, ὡς ἀπόφασιν σιδηρῆς θελήσεως καὶ ἀληθίους ὁργανιστικῆς διανοίας, παρασυρούστης σύμπαν τὸ ἔθνος μετὰ πεποιθήσεως, οὐδεὶς ὑπάρχει σήμερον δ ἐκφωνήσων, ὡς δὲ βαίνομεν θὰ ἦνε θαύμα καὶ τὸ νὰ ἐπίζωμεν νὰ ὑπογράψωμεν ποτε συνθήκη δμοίαν τοῦ 1881.

"Η συνθήκη τοῦ 1881 ὑπῆρξεν ἡ τελευταία πρᾶξις τοῦ κυβερνητικοῦ βίου τοῦ Ἀλεξανδρού Κουμουνδούρου, πρᾶξις καὶ εὐτυχής καὶ ἀτυχής, πρᾶξις ἐφ’ ἡ καὶ καθῆκον καὶ συμφέρον εἰχόμεν ἀτέναντι τῶν ὑπὸ τὴν δουλείαν ἀδελφῶν καὶ ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης νὰ σκυθρωπάσωμεν, ἀλλὰ πρᾶξις ἡν ἐνέπνευσεν δ πατριωτισμὸς καὶ ἡ σύνεσις τῶν περιστάσεων, καὶ πρὸ τῆς δποίας ἐκεῖνοι μόνοι θὰ ἡδύναντο νὰ μεγαλαυχήσωσι δσοὶ ηθελον ἀποδείξει ὅτι ἐπίστανται νὰ παρακενάτωσι καὶ ὅδηγήσωσι τὸ ἔθνος ἴσχυρὸν εἰς τὸ μέγαν ἀγῶνα. Τότε, ἀλλὰ μόνον τότε, πρώτη ἡ μεγάλη ψυχὴ τοῦ Ἀλεξανδρού Κουμουνδούρου ἐνώπιον εὐτυχοῦς ἐκβάσεως ηθελε σκιρτήσει ἐκ τῆς χαρᾶς, καὶ λησμονοῦσα τὰς ἴδιας πρᾶξεις ηθελε χαιρετήσει μετὰ θαυμασμοῦ τὰς λαμπροτέρας τῶν ἀλλων. Ἐφ’ ὃσον ὅμως τοιαύτας οὔτε ἔχομεν οὔτε παρακενάζομεν, σήμερον τούλαχιστον, ἐφ’ ὃσον οὐδεὶς τολμᾷ νὰ βεβαιωσῃ ὅτι καὶ ἀνευ τῆς μεγάλης

έκεινης πράξεως τοῦ Ἀλεξάνδρου Κουμουνδούρου, τῆς μεγάλης εἰς αὐταπάρησιν καὶ αὐτοθυσίαν, θὰ εἴχωμεν σήμερον τόσας χιλιάδας ἐλευθέρων ἑλλήνων, ἡ συνθήκη θὰ κυματίζῃ ἐπὶ τοῦ τάφου ὡς ἡ σηιαία τῆς ἀπελευθερώσεως τριακοσίων χιλιάδων ἑλλήνων, ὡς ἡ σημαία μεγάλου καὶ ἔμφρονος πατριωτισμοῦ. Εύτυχης ὁ θυντικῶν καὶ τουαύτην καταλείπων ἀνάμνησιν, περὶ αὐτοῦ περιττὸν νὰ εὐχηθῇ τις μνήμην αἰώνιαν· ἡ μνήμη θὰ ζῇ αἰώνιως, διότι συνεδέθη μὲ τὴν μεγάλυνσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ο ΓΕΡΟΣ ΜΑΣ

Βαρειὰ βαρειὰ τὸ σήμαντρο τῆς Ἐκκλησιᾶς σημαίνει, χρυσᾶ στεφάνη πλέκονται, πικρὰ γροιχοῦνται λόγια, καὶ ἡ Μάνη ἡ λεθέντισσα ὅταν μαῦρα βουτημένη, ὅτον θάνατο τοῦ γέρου μας τονίζει μοιρολόγια. Μὲ ἀφίνει καὶ ἡ Μοῦσα μου τὰ πρῶτα χωρατά, καὶ δακρυσμένη τάψυχο κουφάρι του κυττά.

Πόσα τοῦ γέρου χωρατὰ δὲν ἔψαλλες καὶ πόσα! πόσαις φοραῖς ἐγέλασες καὶ ἔπαιξες μαζί του! ἀλλὰ ποτὲ δὲν τούβγαλες φαρμακωμένη γλῶσσα, οὔτ' ἔχαιρες ὅταν σφάλματα δῆμοφιλοὺς πολίτου. Καὶ σὰν ἐσκόρπισε ζωὴ ὅτη σκλάβα μας πατρίδα, ἐσὺ δὲν τὸν ὄνδρασες προδότη Ἀνταλκίδα.

Τώρα ὁ γέρος, Μοῦσά μου, γιὰ πάντα μᾶς ἀφίνει, φεύγει ὁ μόνος πρακτικὸς τοῦ θεοῦ Κυβερνήτης, τὸ πιὸ γλυκὸ χαμόγελο ἀπὸ μπροστά μας σύνει, ὁ πιὸ καλός μας ἀνθρώπος, ὁ πιὸ Ρωμηὸς πολίτης. Φεύγει τὸ τέκνον τῆς βουλῆς, τὸ ζαχαρένιο στόμα, ποῦ μόνο μὲ τὸ γέλοιο του ἐπλήθαινε τὸ κόμμα.

*Στὴ θέσι του τὴν ὄρφανὴ ποιὸς τώρα θὰ καθίσῃ; ποιὸς θάχη εἰς τὰ λόγια του τοῦ γέρου μας τὴν χάρι; ποιὸς θὰ μπορέσῃ γύρω του τὸ κόμμα νὰ κρατήσῃ, καὶ ποιὸς τὸ χομβολόγιο του ὅταν χέρια του θὰ πάρῃ; Ποιὸς νοῦς γενναῖος θὰ φανῇ καθὼς τὸν ἴδικό του; ποιὰ χείλη θὰ στεφανωθοῦν μὲ τὸ χαμόγελό του;

Καρτερικὸς καὶ ἀφοβός εἰς ὅλα πατριώτης, εἴχε τὴν καλωσύνη του γιὰ μόνο του κακό. καὶ ἀν σ' ἄλλους ἤναι στόλισμα λαμπρὸ ἡ ἀγαθότης, νομίζεται ἐλάττωμα εἰς τὸν πολιτικό. Πρὸ πάντων σ' ὅποιον κυβερνᾷ τὴν νέα Ρωμηοσύνη, ποῦ θέλει βούρδουλα ὅτη αὐτιά, καὶ ὅχι καλωσύνη.

Ποιὸς ἀπὸ τὸ γέρο ἔψυγε ποτέ του θυμωμένος; καὶ ποιὸν γλυκὰ δὲν χάιδεψε ὁ γέρος εἰς τὸν ὄμρο; ποιὸς πῆγε εἰς τὸ σπήτη του σκυρτός καὶ λυπημένος, καὶ δὲν ἔβγηκε μὲ χρυσᾶ ὄνειρατα ὅτον δρόμο; Καὶ ποιὸς ἔχθρὸς τὴν κλίμακα τῆς στέγης του ἀνέβη, καὶ θιασώτης ἔνθερμος τοῦ γέρου δὲν κατέβη;

"Αν ἦτο λίγο πιὸ κακός, ἀν πάντα δὲν ὥμιλει καὶ εἰς ἔχθρούς καὶ φίλους του μὲ ὅψι γελαστὴν, ἀν τοῦλειπε καὶ μιὰ φορά τὸ γέλοιο ἀπὸ τὰ χείλη, καὶ ἀν κάπου κάπου ἔμενε ἡ στέγη του κλειστὴ, ὡ! πιὸ πολὺ θὰ τούκαιε τὸ ἔθνος του λιβάνι, καὶ ἡ δόξα θαλερώτερο θὰ τούπλεκε στεφάνη.

Σ' αὐτὸν χρωστοῦμε σκοτεινάς καὶ ἀνοιξεως ἡμέρας, σ' αὐτὸν χρωστοῦμε μαρασμὸ, ζωὴ καὶ καρδιοκτύπι μαζί του ἐπετάξαμε εἰς φωτεινοὺς αἰθέρας, καὶ ἀντήχησαν τριγύρω μας βαρεῖς ἀρμάτων κτύποι. Μ' αὐτὸν ὀνειρευθήκαμε πιὸ εύμορφη πατρίδα, καὶ τῆς σκλαβῆς ἐσπάσαμε τὴν μαύρη ἀλυσσίδα.

Καὶ ἀν χυδαῖα στόματα καὶ φθόνοι σιγαμένοι ἐπίκραναν ὅταν ἄχολη καρδιά του, στεφανωμένος πάντοτε καὶ ἀγαπητός θὰ μένῃ μὲ δόλας του τὰς ἀρετὰς καὶ μὲ τὰ σφάλματά του. Γενναῖος, ἀνεξίκακος, θερμὸς ἐπαναστάτης, ἀλλὰ καὶ φρονιμώτερος ἀπὸ δόλους διπλωμάτης.

Σιμώσετε στὸ φέρετρο ἔξοχου Κυβερνήτου ἐσεῖς, πολιτευόμενοι, καὶ κλάψετε θερμά σεῖς δόλοι ποτισθήκατε μὲ τὴν πολιτική του, καὶ σεῖς ἐμεγαλώσατε στὸ γέρο μας σιμά. Μὰ πρόσβαλλε καὶ σὺ, πατρίς, ἐγκώμια νὰ ψάλλῃς στὸν ὄστρο πολιτικὸ μιᾶς ἐποχῆς μεγάλης.

Σουρῆς.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Περὶ τὰς 50,000 δραχ. ὑπολογίζεται ἡ πρὸς ἀγορὰν στεφάνων δαπάνη. Τὸ ποσὸν διὰ τὰς Ἀθήνας εἶναι μέγιστον, ἀφοῦ διὰ τὴν κηδείαν τοῦ Γαμβέττα ὅφ' δόλων τῶν Παρισίων καὶ τῆς Ευρώπης ἐδαπανήθησαν 500,000 φράγκα. Τὰ ἄνθη δόλα ἔξηντλήθησαν. Αἱ ἰστέρανοι Ἀθῆναι ἐμπινάν δρφαναὶ ρόδων καὶ ἵων διὰ νὰ στεφανωθῇ ὁ τάφος τοῦ Ἑλληνος τῶν Ἑλλάνων.

Παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου πρὸς ταφὴν τοῦ μεγάλου νεκροῦ ἡ κορυφὴ τοῦ ἀριστερᾶ τοῦ εἰσερχομένου εἰς τὸ Νεκροταφεῖον λόφου. Ἐκ τοῦ λόφου ἔκεινου δὲ πρώτος υἱὸς τῆς Μάνης θὰ στέλλῃ τὸ μειδίαμά του εἰς τὰς προσφιλεῖς Ἀθήνας.

*Ο στέφανος τῆς Βουλῆς ὅχι πολυτελῆς οὐδὲ μεγαλοπρεπῆς, ἀλλὰ ἀξιοπρεπῆς τὴν θέαν, καὶ ὅλος ἐκ φυσικῶν ἀνθέων, ζουμπουλίων, ἵων καὶ καμελιῶν, ὑπὸ μεγαλοπρεποῦς δὲ λευκῆς καὶ κυανῆς ταινίας κοσμούμενος, ὃπου χρυσοῦς γράμμασι γέγραπται: Ἀλεξάνδρῳ Κούμουνδεύρῳ ἡ Ἐθνικὴ Ἀντιπροσωπεία.

Τὸν στέφανον τοῦτον παραλαβόντες οἱ Βουλευταὶ ἀπὸ